

Islamic Knowledge and Insight

The Role and Contribution of Prayer in Realizing the New Islamic Civilization in the Thought of Ayatollah Khamenei

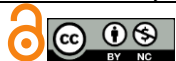
1. Ebrahim Rostami: Department of Political Science, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran
2. Mohammad Tohidfam*: Department of Political Science, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran (Email: Tohidfam@iau.ac.ir)
3. Mohammadreza Hatami: Professor, Department of Political Science, Payam University, Tehran, Iran

Abstract

Islamic civilization in society is established based on Islamic principles and values. In its second phase, the Islamic Revolution has entered the second stage of self-purification, societal construction, and civilizational development. In this process, spirituality and religiosity are among the most prominent slogans of the revolution. Here, the main question arises: what role can prayer (ṣalāh) play in enhancing spirituality and religiosity and in achieving the new Islamic civilization? Undoubtedly, prayer is the best and most effective means to assist society in reaching the new Islamic civilization and serves as a pillar and necessity for civilization. However, this article seeks to examine how and why prayer is effective in this process from the perspective of Ayatollah Khamenei's thought, using a descriptive method and Fairclough's critical discourse analysis. Our hypothesis is that in the thought of Ayatollah Khamenei, prayer—due to its distinct characteristics—leads human beings to complete felicity and enables them to attain the pinnacle of civilization. Prayer has numerous individual and social effects that facilitate both individuals and society in achieving their desired objective, namely the new Islamic civilization. According to Ayatollah Khamenei's perspective, some of the individual effects of prayer include: reaching the peak of success, bringing peace to hearts, being a source of true joy and happiness, increasing familiarity with Islamic teachings, contributing to the strengthening of patience, maintaining one's connection with God, and preventing moral and spiritual corruption. The social effects of prayer, as seen in his thought, include: shaping the architecture of the Islamic system, establishing a religious society, forming an enlightened community, acting as the most critical factor in the reform of individuals and society, reducing social harms, serving as an essential element of order and discipline in society, and fostering the community's *ḥayāt tayyibah* (pure and wholesome life).

All of these aspects play an influential and pivotal role in guiding society toward the realization of the new Islamic civilization.

Keywords: Prayer, Second Step Statement, Fairclough's Critical Discourse Analysis, New Islamic Civilization.

How to cite: Mohammadi Zaer, S., Anjomshoa, Z., Salajegheh, S., Nazari, A., Pour Rashidi, R. (2025). The Role and Contribution of Prayer in Realizing the New Islamic Civilization in the Thought of Ayatollah Khamenei. *Islamic Knowledge and Insight*, 3(2), 1-15.

© 2025 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

Submit Date: 21 February 2025

Revise Date: 03 May 2025

Accept Date: 10 May 2025

Publish Date: 17 August 2025

معرفت و بصیرت اسلامی

سهام و نقش نماز در تحقق تمدن نوین اسلامی در اندیشه آیت الله خامنه‌ای

۱. ابراهیم رستمی: گروه علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
۲. محمد توحید فام*: گروه علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (پست الکترونیک: Tohidfam@iau.ac.ir)
۳. محمدرضا حاتمی: استاد، گروه علوم سیاسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

چکیده

تمدن اسلامی در جامعه بر اساس مبانی و ارزش‌های اسلامی شکل می‌گیرد و انقلاب اسلامی در گام دوم خود، دومین مرحله از خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی را شروع کرده است و در این راه معنویت و دینداری از مهمترین شعارهای انقلاب می‌باشد، در اینجا سوال این است که نماز چه نقشی می‌تواند در تقویت معنویت و دینداری و رسیدن به تمدن نوین اسلامی داشته باشد. بی تردید نماز بهترین و موثرترین وسیله است که جامعه را در راه رسیدن به تمدن نوین اسلامی یاری می‌کند و به عنوان رکن و لازمه تمدن می‌باشد اما در این مقاله در صددیم چگونگی و دلایل اثرگذاری نماز را در این مسیر از منظر اندیشه‌های آیت الله خامنه‌ای به روش توصیفی و تحلیل انتقادی فرکلاف بررسی نماییم. فرض ما این است که در اندیشه آیت الله خامنه‌ای نماز با خصوصیات ویژه‌ای که دارد موجب رسیدن انسان به همه نیک بختی‌ها و دست یافتن به اوج تمدن خواهد بود. نماز دارای اثرات فردی و اجتماعی فراوانی در جهت رساندن انسان و جامعه به هدف مطلوب خود یعنی تمدن نوین اسلامی است. در اندیشه آیت الله خامنه‌ای برخی از اثرات فردی نماز عبارتند از: رساندن انسان به قله موفقیت، آرامش دهنده دل‌ها، عامل سرور و نشاط حقیقی، عامل آشنائی بیشتر با معارف اسلامی، تأثیر در استحکام و تقویت صبر، حفظ ارتباط با خدا و جلوگیری از فساد پذیری انسان و نیز آثار اجتماعی نماز عبارتند از: شکل دهنده هندسه نظام اسلامی، اقامه کننده جامعه دینی، شکل دهنده جامعه نورانی، کلیدی‌ترین عنصر اصلاح فرد و جامعه، کاهش دهنده آسیب‌های اجتماعی، عامل مهم نظم و انتظام در جامعه، بوجود آورنده حیات طیبیه جامعه و.... که همه این موارد در رساندن جامعه به تمدن نوین اسلامی دارای اثر و نقش کلیدی می‌باشند.

کلیدواژه‌گان: نماز، بیانیه گام دوم، تحلیل انتقادی فرکلاف، تمدن نوین اسلامی.

شیوه استناددهی: محمدی زائر، سارا، انجم شعاع، زهرا، سلایقه، سنج، نظری، اکبر، و پور رشیدی، رستم. (۱۴۰۴). سهم و نقش نماز در تحقق تمدن نوین اسلامی در اندیشه آیت الله خامنه‌ای. معرفت و بصیرت اسلامی، ۳(۲)، ۱-۱۵.

© ۱۴۰۴ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

تاریخ ارسال: ۳ اسفند ۱۴۰۳

تاریخ بازنگری: ۱۲ اردیبهشت ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۲۰ اردیبهشت ۱۴۰۴

تاریخ چاپ: ۲۶ مرداد ۱۴۰۴

مقدمه

تمدن اسلامی حقیقتی است بر پایه اندیشه ناب دینی و اسلامی و ریشه در تکوین و تعالی انسان‌ها دارد و گفتمانی است برای پیشرفت همه جانبه ایران در ابعاد مختلف معنوی و مادی، هر تمدنی که در جامعه جهانی شکل گرفته بر اساس مبانی و ارزش‌های خاصی بوجود آمده است و در مکتب اسلام تمدن بر اساس مبانی و ارزش‌های دینی و اسلامی شکل گرفته و قوام پیدا می‌کند.

بیانیه گام دوم انقلاب به صورت صریح و شفاف آرمان بزرگی همچون ایجاد تمدن نوین اسلامی را برای انقلاب اسلامی بیان می‌کند و هدف نهایی انقلاب را رسیدن به این تمدن درخشان اسلامی و انسانی می‌داند. آیت الله خامنه‌ای در بخشی از بیانیه گام دوم می‌فرماید: انقلاب اسلامی اینک وارد دومین مرحله خود سازی، جامعه پردازی و تمدن سازی شده است عزیزان از انقلاب خود حراست و آن را هر چه بیشتر به آرمان بزرگش که ایجاد تمدن نوین اسلامی و آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی است نزدیک کنید. (بیانیه گام دوم)

از آنجا که از انقلاب اسلامی به عنوان نهضت بزرگ دینی یاد می‌شود که در میان معرکه‌ای از بی دینی‌ها اتفاق می‌افتد و آنکه آیت الله خامنه‌ای در بیانیه گام دوم معنویت را به عنوان یکی از مهمترین شعارها در میان شعارهای هشتگانه انقلاب یاد می‌کنند نشان دهنده جایگاه آن در اندیشه‌های ایشان می‌باشد و برای رسیدن به آرمان‌های آن راهکارهایی را ارائه نموده اند که در آموزه‌های قرآنی و روایی ریشه دارند و از آن جمله است توجه کامل به معنویت در کنار اخلاق و عدالت، ایشان در بیانیه گام دوم انقلاب معنویت و اخلاق را جهت دهنده همه حرکات و فعالیتهای فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه

می‌دانند و رشد و نمو شعور معنوی و وجدان اخلاقی را در جامعه موجب برکات بیشتر آن می‌دانند.

در راه تحقق اهداف متعالی انقلاب اسلامی نماز بزرگترین فریضه و موثرترین ابزار است که شاید برخی این خصوصیت را برای نماز فقط در میدان تکاپوی فردی به سوی کمال شناخته و از نقش آن در صحنه‌های جمعی و اجتماعی و در برابر معارضات پرقدرت دنیایی سخنی نشنیده باشند. (پیام به سومین سمینار نماز ۱۴۰۶/۶/۱۳۷۲)

نماز نردبانی است که انسان را همواره بالا و بالاتر می‌برد و باعث می‌شود که جز خدای متعال همه کس و همه چیز برایش کوچک و حقیر شود همانگونه که امیرالمومنین علی علیه السلام می‌فرماید عظم الخلق فی انفسهم فصغر ما دونه فی اعینهم (نهج البلاغه خطبه ۱۹۳) و با این نگاه مسیر پریچ و خم رسیدن به نقطه اوج تمدن نوین اسلامی برای رهپویان انقلاب اسلامی هموار می‌گردد

سوالاتی که در این جا مطرح است این است که نماز به عنوان یکی از ابزارهای اصلی در تعمیق معنویت و دینداری چه آثاری می‌تواند در رسیدن به تمدن نوین اسلامی تصریح شده در بیانیه گام دوم داشته باشد؟ فرضیه‌ای که این نوشتار بر آن تاکید دارد این است که آیت الله خامنه‌ای در مقاطع مختلف و بسیاری بر موضوع نماز و آثار آن به عنوان پیشران انقلاب در رسیدن به تمدن نوین اسلامی تاکید زیادی داشته اند و در این نوشتار به روش توصیفی و نیز تحلیل انتقادی فرکلاف به بیانات ایشان در موضوع نماز و آثار آن بر تمدن نوین اسلامی خواهیم پرداخت.

هر چند مقالات زیادی در باره بیانیه گام دوم به رشته تحریر درآمده و برخی نیز به موضوع معنویت، فرهنگ و دینداری در بیانیه گام دوم پرداخته اند اما تا کنون موضوع آثار نماز به عنوان یکی از ابزار اصلی

How to cite: Mohammadi Zaer, S., Anjomshoa, Z., Salajegheh, S., Nazari, A., Pour Rashidi, R. (2024). Epistemology of Faith and Doubt in Islamic Philosophy and Its Impact on Individual Life. *Islamic Knowledge and Insight*, 1(1), 1-11.

© 2024 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

Submit Date:

Revise Date:

Accept Date:

Publish Date:

شيوه استناددهی: محمدی زائر، سارا، انجم شعاع، زهرا، سلاجقه، سنجر، نظری، اکبر، و پور رشیدی، رستم. (۱۴۰۳). معرفت‌شناسی ایمان و شک در فلسفه اسلامی و تأثیر آن بر زندگی فردی. معرفت و بصیرت اسلامی، ۱(۱)، ۱-۱۱.

© ۱۴۰۳ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

تاریخ ارسال:

تاریخ بازنگری:

تاریخ پذیرش:

تاریخ چاپ:

رسیدن به معنویت در پیشبرد اهداف انقلاب و رسیدن به تمدن نوین اسلامی پرداخته نشده است.

مبانی نظری و چاقوب مفهومی: نماز

کلمه نماز از واژه پهلوی نماک گرفته شده است و آن هم خود از ریشه باستانی نم به معنای خم شدن و کرنش است که در گذر زمان بر مفهوم صلاه یا عبادت ویژه مسلمانان منطبق شده است (Khazaeli, 1980). نماز به عنوان هدیه ویژه خداوند بر بندگان خود و سوغات سفر معراج پیامبر گرامی اسلام حضرت محمد (ص) می باشد که بوسیله آن نمازگزار در هر نوبت اقامه نماز قدمی سلوکی و وصال گونه برمی دارد (Samandari, 2001).

نماز به عنوان رکن و لازمه سازنده تمدن نوین اسلامی

با توجه به اینکه یکی از مهمترین دغدغه های انقلاب اسلامی ایران شکل گیری تمدن نوین اسلامی است، دست یابی به این هدف والا نیازمند ارکان و شاخصه هایی است از جمله دینداری به معنای پایبندی به برنامه ای همه جانبه از ناحیه حق تعالی که به صورت وحی با رسالت هدایت و تامین سعادت انسان ها در اختیار پیامبران قرار گرفته است و به عبارتی دین عبارت است از نظام اعتقادی و عملی و اخلاقی به هم پیوسته است که از جانب خدا بر پیامبران وحی شده است تا مردم را بر آن اساس ارشاد کرده و راهنمایی نمایند (Bahonar, 1982). دین مداری شاخص هایی همچون توحید محوری به معنای اتکای همه جانبه در تمام شئون زندگی بر دین و پیروی از آن است چرا که دین برنامه صحیح و مطلوب زندگی آدمی است که جمیع ابعاد حیات فرد و جامعه را فرا می گیرد و همچنین اقامه و پایبندی به الزامات نماز است که نخستین واجب الهی، ((اول ما افترض علی امتی الصلوات الخمس و اول ما یرفع من اعمالهم الصلوات الخمس و اول ما یسألون عنه الصلوات الخمس)) (Muttaqi, 1990) ستون دین و عامل بقای آن است.

نماز تنها مجموعه ای از شعائر و آداب و الفاظ نیست بلکه روح عبودیت و نماد برتر اسلام و عامل خودسازی و سلوک نفسانی و

متعالی شدن انسان و ارتباط با بی نهایت و ایدئال مطلق هستی یا تغییر کیفی در حرکت انسان در مسیر تمدن است. (صدر، بی تا: ۲۳۳) نماز مهمترین بخش از اسلام است و تعبیر ((فانها راس الاسلام بعدالاقرار بالدين)) نشان از جایگاه بی بدیل نماز در سایر دستورات و اوامر الهی دارد (Shariati, 2007).

به بیان شهید صدر نماز عاملی است که عبادت پیشه را اراده و روح بی اعتنائی به لذات مادی بخشیده و او را از عزت و اعتماد به نفس پر می کند و این نیرو و اراده گامی در جهت حرکت به پیش و تمدن سازی می باشد. به عبارت دیگر ((نماز بهترین وسیله برای سازندگی و سیر و سلوک به سوی خداوند متعال و هسته بنیادین حرکت تکاملی به سوی والاترین هدف انسانیت و جامعه نمونه بشری است آیات قرآن کریم و سنت شریف بر نقش اعجاز گونه نماز در سازندگی فرد و جامعه تاکید می ورزند.)) (Rouholamini, 2015) نماز برترین یاریگر انسان در طی مسیر الی الله است ((واستعینوا بالصبر و الصلوه)) (بقره ۴۵) و همچنین نماز بهترین نگهبان انسان است در مسیر پرپیچ و خم زندگی ((اقم الصلوه ان الصلوه تنهی عن الفحشاء و المنکر)) (عنکبوت ۴۵)

با توجه به کیفیت وجود انسان و استعداد فطریش نماز به تدریج در زوایای جانش جایگزین گشته و به صورت یک نهر روان او را از پلیدیهای شرک، شهوت، عصبان و گناه خواهد رهانیده و در جهت خودسازی انسان ها به عنوان یکی از ارکان اصلی شکل گیری تمدن نوین اسلامی تاثیر بسزایی خواهد داشت.

در زندگی انسان چه بعد فردی و چه بعد اجتماعی محورهایی وجود دارد که برای تمدن سازی نیازمند توجه هستند مثل وحدت، دوری از فاصله طبقاتی، تحقق عدالت و دوری از دروغ و تقلب و ریا و تظاهر و.... که در نماز همه این موارد وجود دارد و کسی که اهل نماز است باید این موارد را در خودش شکل دهد و وقتی این موارد در جوامع مسلمین تحقق پیدا کرد زمینه برای تمدن سازی بوجود می آید و اگر حرکت در نظر و عمل بر اساس مبانی اسلام صورت گرفت

نتیجه آن در بعد اجتماعی شکل گیری تمدن نوین اسلامی خواهد بود (Jamshidi & Khamenei, 2019).

تمدن نوین اسلامی:

تمدن در لغت به معنای شهرنشین شدن، شهرنشینی، تعلق به اهل شهر، اقامت در شهر و معادل واژه شهرآیینی است (Dehkhoda, 1964) و در معنای اصطلاحی تمدن اتقان نظر واحدی وجود ندارد، از نظر ویل دورانت تمدن به شکل کلی آن یعنی نظم اجتماعی که در نتیجه وجود آن خلاقیت فرهنگی امکان پذیر می شود و جریان پیدا می کند. هنری لوکاس در کتاب تاریخ تمدن می گوید ((تمدن پدیده ایی به هم تنیده است که همه رویدادهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و حتی هنر و ادبیات را در بر می گیرد)) (Lucas, 2003) در نظر دکتر شریعتی تمدن عبارت است از ((مجموعه ساخته ها و اندوخته های معنوی و مادی در جامعه انسانی)) (Shariati, 2007).

در تعریف دکتر روح الامینی تمدن عبارت است از ((مجموعه ای از دانش ها، هنرها و فنون و آداب و سنن، تاسیسات و نهادهای اجتماعی که در پرتو ابداعات و اختراعات و فعالیتهای افراد و گروه های انسانی طی قرون و اعصار گذشته توسعه و تکامل یافته است)) (Rouholamini, 2015).

آیت الله خامنه ای در در تعریفی از تمدن نوین اسلامی می فرماید ((تمدن اسلامی یعنی آن فضایی که انسان در آن فضا از لحاظ معنوی و از لحاظ مادی می تواند رشد کند و به غایات مطلوبی که خدای متعال او را برای آن غایات خلق کرده است برسد (Khamenei, 2019).

ایشان لوازم این تمدن را مواردی همچون حکومت مردمی، قوانین برگرفته از قرآن، اجتهاد و پاسخگویی به نیازهای نو به نوبی بشری، پرهیز از تحجر، ارتجاع، بدعت و التقاط، ایجاد رفاه و ثروت عمومی، ایجاد عدالت، خلاصی از اقتصاد ربایی و محتکرانه، گسترش اخلاق، دفاع از مظلومان و تلاش و کار و ابتکار می داند (Khamenei, 2019).

تمدن اسلامی تمدنی با وصف اسلامی است، یعنی تمدنی که متصل به اسلام است و بر اساس آن شکل گرفته است و بینش حاکم بر آن و روح فرهنگ آن محصول یک دین آسمانی به نام اسلام است. به عبارت دیگر تمدن اسلامی مجموعه هماهنگ و سازمان یافته ایی از عقاید، باورها، خلاقیت ها، اختراعات، فنون و علوم است که به نحوی از انحا متأثر از اندیشه اسلامی بوده و در جامعه اسلامی و مسلمانان فراهم آمده است.

مفهوم تمدن نوین اصطلاحی است که آیت الله خامنه ای بکار برده اند و معتقدند که تمدن نوین از دو بخش ابزارها یا حقوقی و متن اصلی یا حقیقی تشکیل شده است، بخش ابزاری تشکیل شده از علم، اختراع، سیاست، صنعت، اقتصاد و اقتدار سیاسی و نظامی است و بخش حقیقی آن عبارت است از سبک زندگی از قبیل مسئله خانواده، سبک ازدواج، نوع مسکن، نوع لباس، الگوی مصرف، خط، زبان، رفتار در محل کار، دانشگاه، مدرسه، رفتار ما با پدر و مادر، همسر، فرزند و... (Khamenei, 2019).

تحلیل گفتمان فرکلاف

فرکلاف در رویکرد خود بر ایدئولوژی و قدرت تاکید دارد و رابطه زبان و ایدئولوژی را در چهارچوب پژوهشی درباره دگرگونی گفتمانی و اجتماعی فرهنگی درک می کند، ایدئولوژی از دید وی هم در ساختار و هم در رخدادها جای دارد (Bashir, 2020). فرکلاف در خصوص ارتباط متقابل گفتمان و ایدئولوژی می نویسد از یک طرف قراردادهایی که در رخدادهای گفتمانی واقعی به کار می روند و درون نظم های گفتمانی نهادها ساختاری مشترک یافته اند. از جنبه ایدئولوژیک و با روش خاصی استفاده می شوند و از طرف دیگر ایدئولوژی ها در جریان رخدادهای گفتمانی واقعی بوجود می آیند و تغییر شکل پیدا می کنند (Bashir, 2020).

فرکلاف نگاه ویژه ای به ایدئولوژی دارد در گفتمان ها ایدئولوژی در تولید و بازتولید روابط نابرابر ایفای نقش می کند و چون ایدئولوژی با گفتمان و زبان به عنوان ابزار تولید معنا ارتباط پیدا می نماید

گفتمانها بار ایدئولوژیکی پیدا نموده و در حفظ نمودن روابط نابرابر قدرت و یا در تغییر آن دخیل می‌شود.

فرکلاف تحلیل گفتمان را در سه مرحله پیشنهاد می‌کند که هر کدام تکمیل کننده مرحله قبل می‌باشد:

اول: مرحله توصیف:

مرحله اول توجه به مضامین است که عبارت از هویت‌های واژگان و دستور زبان متن می‌باشد.

بنا به گفته فرکلاف هدف از مرحله توصیف تحقق گزینه‌های زیر می‌باشد.

دوم: تفسیر:

متن از گفتمانهای موجود تاثیر می‌پذیرد و در خلاء شکل نمی‌گیرد بلکه مخاطبان به طور فعال اما غیر مستقیم ساختار، محتوا و گفتمان را مشخص می‌نمایند.

فرکلاف می‌گوید:

تغییرها ترکیبی از محتویات خود متن و ذهنیت مفسر است و مقصود من از دومی، دانستن زمینه‌ای است که مفسر در تفسیر متن به کار می‌بندد. از نظر مفسر ویژگی‌های صوری متن در حقیقت به منزله سر نخ‌هایی هستند که عناصر دانش زمینه‌ای ذهن مفسر را فعال می‌سازند و تفسیر محصول ارتباط متقابل و دیالکتیکی این سرخ‌ها و دانش زمینه‌ای ذهن مفسر خواهد بود (Bashir, 2020).

از نظر فرکلاف تفسیر دارای چهار سطح می‌باشد:

۱. ظاهر کلام:

سطح آغازین تفسیر متن بوده و در این مرحله مفسر مجموعه‌ای از آواها و نشانه‌های موجود بر روی کاغذ را به کلمات، عبارات و جملات معین تبدیل می‌کند دانش زمینه‌ای در این مرحله دانش زبانی می‌باشد.

۲. معنای کلام:

در دومین سطح تفسیر به اجزای تشکیل دهنده متن که به عنوان کلام یاد می‌شود معنا داده می‌شود.

در این بخش مفسرین از جنبه‌های معنا شناختی دانش زمینه‌ای خود بازنمود معانی کلمات توانایی آن‌ها در ترکیب معانی کلمات و اطلاعات دستوری و دستیابی به معانی تلویحی به منظور فهم معانی کل گزاره‌ها استفاده می‌کنند.

۳. انسجام موضعی:

در این سطح از تفسیر بین گفته‌ها ارتباط معنایی برقرار می‌شود تا در صورت امکان تفسیری منسجم از رشته کلام به دست آید. در این مرحله منظور برقراری انسجام فراگیر و کلی بین تمامی اجزای یک متن می‌باشد.

۴. ساختار و جان مایه متن:

در چهارمین سطح تفسیر ساختار متن مبین چگونگی پیوند اجزا با یکدیگر و بیانگر چگونگی انسجام فراگیر متن می‌باشد. در هر سطح از تفسیر، مفسر از سطح‌های قبلی به عنوان منبع تفسیر استفاده می‌نماید.

سوم: تبیین مرحله تبیین به فرآیندهای تولید و تفسیر گفتمان دلالت دارد. و در سطح تبیین متن به مثابه بخشی از فرایند فعالیت و عمل اجتماعی محسوب می‌گردد و متن مورد نظر با توجه به زمینه و بستر اجتماعی تحلیل می‌شود. در این سطح تحلیل گر بر آن است که ساختار و زمینه‌های اجتماعی و سیاسی و فرهنگی حاکم بر گفتمان را کشف کند (Forghani, 2003).

فرکلاف می‌نویسد: هدف از مرحله تبیین، توصیف گفتمان به مثابه بخشی از یک فرایند اجتماعی است. تبیین گفتمان را به مثابه کنش اجتماعی توصیف می‌کند و نشان می‌دهد که چگونه ساختارهای اجتماعی، گفتمان را تعیین می‌بخشند.

نماز در کلام آیت الله خامنه‌ای

*مفهوم اصلی نماز عبارت است از خضوع انسان در مقابل پروردگار و عمل انسان به فرمان پروردگار؛ این آن عنصر اصلی نماز است که در حاشیه‌اش هم چیزهای دیگری وجود دارد. حقیقت آن است که هرگاه در میان مردمی، نماز - با همه‌ی شرایطش - رواج داشته باشد همین یک واجب الهی آنان را تدریجاً به همه‌ی نیک‌بختی‌ها میکشاند

و خیمه‌ی دین را در زندگی آنان بر پا میسازد (پیام به اجلاس سالیانه

نماز ۱۳۷۴/۶/۱۴)

توصیف: آیت الله خامنه‌ای اصل نماز را خضوع در برابر پروردگار و عمل به فرمان او می‌داند که اگر در میان مردمی با شرایطش رواج یافت آن مردم به همه نیک بختی‌ها دست پیدا خواهد کرد.

تفسیر: نماز که در حقیقت خضوع در برابر پروردگار و عمل به دستورات الهی است اگر با شرایط خود مورد توجه مردم قرار گیرد، مردم جامعه را به سمت تمامی نیک بختی‌ها و آرمان‌های خود هدایت خواهد کرد و دین را در جامعه مستحکم و پابرجا خواهد ساخت.

تبیین: آیت الله خامنه‌ای اصل نماز را جهت نشان دادن خضوع انسان‌ها در برابر خداوند و نیز عمل به دستور الهی می‌داند و معتقدند که اگر این دستور الهی با شرایط ویژه خود مورد توجه مردم جامعه قرار گرفت با توجه به خصوصیتی که دارد موجب رسیدن به تمامی نیک بختی‌ها و دست یافتن به اوج قله در جامعه و شکل‌گیری جامعه‌ای متمدن و اسلامی خواهد شد.

نماز معبر اصلی برای سلوک انسان در راهی است که ادیان الهی در برابر آدمی نهاده‌اند تا بتواند از آن به هدف و غایت اصلی حیات یعنی رستگاری و خوشبختی دنیا و آخرت دست یابد. نماز اولین قدم سلوک الی الله است؛ ولی ظرفیت این عامل الهی به اندازه‌ای است که در اوج کمال بشری نیز میتواند بال پرواز انسان عرشی شود، تا آنجا که برترین انسان تاریخ یعنی پیامبر گرامی اسلام میفرماید: «نماز نور چشم من است.» و در هنگام فرارسیدن وقت نماز از مؤذن خود میخواهد که با سر دادن بانگ اذان، جان او را کامیاب و سرشار از راحت و امنیت سازد. (بحارالانوار، جلد ۷۹: ۱۹۳) شاید بتوان گفت که هیچ عامل عبادی دیگری این‌گونه در همه‌ی مراحل تکامل معنوی انسان برای او کارگشا و نیروبخش و پیش‌برنده نیست. (پیام به نهمین سمینار نماز ۱۳۷۸/۶/۱۸)

توصیف: معبر اصلی برای انسان در جهت رسیدن به هدف و غایت خود در دنیا و آخرت نماز است، نماز هم اولین قدم سلوک است و

هم در اوج کمال بشری وسیله پرواز او، نماز عاملی است که در همه مراحل تکامل معنوی انسان کارگشا است.

تفسیر: معبر و راه اصلی انسان برای رسیدن به اوج قله سعادت دنیوی و معنوی نماز است، اگر انسان‌ها بخواهند قدم در راه سیر و سلوک بگذارند اولین قدمش توجه به نماز است و حتی در مراحل اوج تکامل معنوی نیز بال پرواز برترین انسان تاریخ یعنی پیامبر اسلام (ص) نیز نماز است.

تبیین: در نظر آیت الله خامنه‌ای که برگرفته از آیات و روایات است با توجه به ویژگی‌های منحصر به فرد نماز، معبر و راه اصلی رسیدن انسان‌ها به تکامل و هدف و غایت خود در دنیا و آخرت نماز است به گونه‌ای که هر انسانی برای شروع طی این راه باید متوسل به نماز شود و برای پرواز در اوج قله سعادت نیز نیاز به بال قدرتمند نماز نباید مورد غفلت قرار گیرد چرا که هیچ عامل و ابزار دیگری در مسیر مراحل تکامل به اندازه نماز راه گشا نیست.

نماز، رکن اصلی دین است و باید اصلی‌ترین جایگاه را در زندگی مردم داشته باشد. حیات طیبه‌ی انسان در سایه‌ی حاکمیت دین خدا وقتی حاصل خواهد شد که انسان‌ها دل خود را با یاد خدا زنده نگه دارند و به کمک آن بتوانند با همه‌ی جاذبه‌های شر و فساد مبارزه کنند و همه‌ی بتها را بشکنند و دست تطاول همه‌ی شیطانهای درونی و برونی را از وجود خود قطع کنند. این ذکر و حضور دائمی، فقط به برکت نماز حاصل میشود؛ و نماز در حقیقت پشتوانه‌ای مستحکم و ذخیره‌ای تمام‌نشدنی در مبارزه‌ای است که آدمی با شیطان نفس خود - که او را به پستی و زبونی میکشد - و شیطانهای قدرت که با زر و زور او را وادار به ذلت و تسلیم میکنند، همیشه و در همه حال دارد. (پیام به اولین اجلاس نماز ۱۳۷۰/۷/۱۵)

توصیف: نماز به عنوان ستون اصلی دین باید جایگاه خود را در زندگی مردم داشته باشد چون نماز وسیله زنده نگه داشتن یاد خداست و با یاد خدا حاکمیت دین خدا حاصل می‌شود و حیات طیبه

انسان را باعث می‌گردد، نماز پشتوانه محکمی در مبارزات انسلن با شیطان نفس است.

تفسیر: آیت الله خامنه‌ای نماز را رکن اصلی دین می‌داند که باید برترین جایگاه را در زندگی مردم داشته باشد چرا که انسان‌ها برای مبارزه با شیطان نفس و شیطانهای قدرت زر و تزویر که به دنبال کشاندن آن‌ها به ذلت و زبونی هستند نیاز به یاد و ذکر خدا دارند و این ذکر تنها به برکت نماز حاصل می‌شود و نماز است که حامی و پشتیبان انسان در راه مبارزه است.

تبیین: در اندیشه آیت الله خامنه‌ای نماز با ویژگی‌های منحصر به فرد خود بزرگترین حامی و پشتیبان انسان در راه مبارزه با شیطان نفس و شیطانهای بیرونی است چرا که انسان برای رسیدن به حیات طیبه و آرمان‌های خود نیاز به حاکمیت دین خدا دارد و این وقتی حاصل می‌شود که انسان‌ها دل خود را با یاد و نام خدا زنده نگه دارند و این ذکر و حضور دائمی تنها به برکت نماز حاصل می‌شود و انسان‌ها در جامعه اسلامی با مدد نماز و یاد الهی با شکست شیاطین درونی و بیرونی به حیات طیبه و قله موفقیت که همانا رسیدن به تمدن نوین اسلامی است نائل می‌گردند.

اینکه در قرآن و سخن والای پیامبر خاتم (صلی الله علیه و آله و سلم) نماز، بازدارنده از فحشا و منکر و معراج مؤمن و تقرّب‌دهنده‌ی پرهیزکار و در یک‌سخن، بهترین نهاد دین معرفی شده و پیامبر مکرم، آن را روشنی چشم خویش خوانده است، باید ما را در فهم عظمت نماز به تأمل و ژرف‌نگری بیشتر بکشاند (پیام به سومین اجلاس نماز ۱۳۷۲/۶/۱۶)

توصیف: نام بردن از نماز در قرآن و حدیث پیامبر (ص) به عنوان بازدارنده از فحشا و منکر و وسیله تقرّب به خدا و نیز بهترین نهاد در دین و روشنی بخش چشم پیامر نشان دهنده عظمت نماز می‌باشد.

تفسیر: در بیان رهبر انقلاب نماز از زبان قرآن و پیامبر (ص) به عنوان بهترین نهاد دین معرفی شده است که بازدارنده از گناه و فحشا و تقرّب دهنده انسان‌ها و جامعه به قرب الهی است، و این نشان دهنده

عظمت نماز است که با خصوصیات بازدارندگی از گناه و تقرّب بخشی انسان‌ها به خدای متعال ابزار مهم و با عظمتی برای حفظ انسان‌ها و تعالی جامعه اسلامی می‌باشد.

تبیین: آیت الله خامنه‌ای در توصیف نماز از زبان خدا و پیامبر (ص) می‌فرماید نماز مهمترین ابزار بازدارنده از فحشا و منکر است (ان الصلاة تنهی عن الفحشاء والمنکر) و همچنین نماز بهترین تقرّب دهنده پرهیزکاران و جامعه اسلامی به سوی خداوند باری تعالی می‌باشد پس نماز به عنوان بهترین نهاد دین که پیامبر (ص) آن را روشنی چشم خود می‌داند مهمترین حافظ جامعه و موثرترین ابزار برای تعالی آن در رسیدن به آرمان‌ها که همان تمدن نوین اسلامی است می‌باشد

هیچ وسیله‌ای مستحکم‌تر و دائمی‌تر از نماز برای ارتباط میان انسان با خدا نیست. مبتدی‌ترین انسان‌ها رابطه‌ی خود با خدا را به وسیله‌ی نماز آغاز میکنند. برجسته‌ترین اولیای خدا نیز بهشت خلوت انس خود با محبوب را در نماز می‌جویند. این گنجینه‌ی ذکر و راز را هرگز پایانی نیست، و هر که با آن بیشتر آشنا شود، جلوه و درخشش بیشتری در آن می‌یابد. آن کسی که همه‌ی رابطه‌هایش قطع شده، اگر توانسته باشد رابطه‌ی نماز را نگه دارد، این او را نجات می‌دهد. (بیانات در جمع روحانیون شیعه و سنی کرمانشاه ۱۳۹۰/۷/۲۰)

توصیف: نماز مستحکمترین وسیله ارتباط با خداست که هم انسان‌های مبتدی و هم برجسته‌ترین اولیای خدا ارتباط خود را با خدای متعال در نماز می‌جویند، نماز گنجینه بی‌پایانی است که هر کسی با آن بیشتر آشنا شود درخشش بیشتری از آن می‌یابد، نماز نجات دهنده هر کسی است که همه ارتباطش با خدا قطع شده باشد. **تفسیر:** مطابق آیات و روایات در سخنان آیت الله خامنه‌ای نماز مستحکمترین و دائمی‌ترین وسیله و راه ارتباط انسان با خداوند است انسان‌های مبتدی آغاز ارتباط خود را با خدا در نماز می‌جویند همانگونه که بزرگترین اولیای الهی بهشت خلوت انس خود را با خدا در نماز می‌دانند، نماز با ویژگی‌های منحصر به فرد خود گنجینه‌ای

پایان ناپذیر است که ارتباط انسان‌ها را با خداوند در همه حال مستحکم نگه می‌دارد و نجات بخش مطمئنی می‌باشد.

تبیین: آیت الله خامنه‌ای در بیان ویژگی نماز آن را مستحکم‌ترین و همیشگی‌ترین ابزار ارتباط انسان با خدا می‌داند چون وسیله‌ای است برای یاد همیشگی خدا (اقم الصلوه لذكری) هم انسان‌هایی که در ابتدای راه الهی قرار میگیرند بوسیله نماز شروع می‌کنند و هم اولیای خاص الهی بهترین و زیباترین لحظات خلوت خود با خدا را بوسیله نماز شکل می‌دهند. گنجینه ذکر و راز و نماز را هرگز نقطه پایانی نیست و هر چه در معنا و فلسفه نماز بیشتر غور شود جلوه و درخشش آن بیشتر نمایان می‌شود و اگر کسی تمام راه‌های ارتباط خود را با خدای خود از دست بدهد الا نماز، همان نماز او را نجات خواهد داد، و اگر جامعه‌ای به اقامه نماز همت گمارد نماز نجات بخش آن جامعه بوده و او را به اوج قله سعادت و تمدن اسلامی سوق خواهد داد.

جدول ۱. آثار فردی نماز در بیانات آیت الله خامنه‌ای

اثرات فردی نماز	بیانات
نماز مهمترین عمل برای رسیدن به قله‌های سعادت است.	راه رسیدن به قله بعد از ترک گناه، انجام واجبات و از همه واجبات مهمتر، نماز است (دیدار با دانشجویان ۱۳۸۹/۶/۱)
نماز مایه آرامش دل‌ها و برطرف کننده نگرانی‌ها است	نماز و گستردن و بلند کردن نام آن، دل بندگان خدا را وجد و نشاط میبخشد و ابرهای تیره‌ی ملال و اضطراب را از آفاق آن، پراکنده میسازد، و این برخاسته از ویژگی خود نماز است که مایه‌ی آرامش دل‌ها و برطرف کننده‌ی نگرانی‌ها و دغدغه‌های روحی در نمازگزار است. (نیام به سمینار نماز ۱۳۷۳/۶/۱۰)
نماز عامل سرور و نشاط حقیقی است.	من به تجربه دریافته‌ام آن عاملی که همواره در چنین حالاتی به انسان مسرت میبخشد، نماز است؛ یعنی انسان وقتی به طرف نماز می‌رود، دلش باز میشود و آن مسرت معنوی در او به وجود می‌آید؛ چرا؟ چون نماز، آن مرحله‌ای است که انسان با خدا، بدون هیچ گونه واسطه و هیچ پرده‌ای حرف میزند؛ آن، مسرت حقیقی است. (دیدار با گروه ورزش و سرگرمی صدا ۱۳۷۱/۱۰/۱۱)
اذکار نماز موجب آشنایی بیشتر با معارف اسلامی است.	نمازی که با تدبیر در معانی و بدون سهو و غفلت گزارده شود، انسان را روزبه‌روز با معارف الهی آشناتر و به آن دل‌پسته‌تر میسازد. (پیام به اولین اجلاس نماز ۱۳۷۱/۱۰/۱)
تأثیر نماز در استحکام و تقویت صبر	این صلاّه یعنی آن ذکر، توجّه، خشوع، ارتباط قلبی با خدا، در استحکام صبر تأثیر دارد. (دیدار با رؤسای سه قوه و مسئولان نظام ۱۳۸۷/۶/۱۹)
نماز موجب حفظ ارتباط با خداست.	رابطه‌ی با خدا را حفظ کنید. وسیله‌ی حفظ این رابطه هم در اختیار همه هست. اگر همین نماز پنج‌گانه، با توجّه، با حضور قلب و با این توجّه که در مقابل خدا ایستاده‌ایم، خوانده شود، بهترین رابطه است. (خطبه‌های نماز عید فطر ۱۳۸۵/۸/۲)
نماز مانع فساد پذیری انسان است.	ذکر یعنی حقیقت را به یاد آوردن، خود را در برابر خدا یافتن، به او گوش سپردن و به او دل دادن؛ یعنی از دل مشغولی‌هایی که آدمی را اسیر و سوسه‌ی هوسها میکند یا میل به برتری‌جویی و کین‌ورزی و آزمندی او را ارضاء میسازد، خود را رها ساختن؛ یعنی او را از جهنمی که برای خود فراهم کرده است، به بهشت صفا و انس و بهجت و امن بردن. و نماز با ترکیب هماهنگی دل و زبان و حرکت، ناب‌ترین و کامل‌ترین نمونه و وسیله‌ی ذکر است. (پیام به اجلاس سراسری نماز ۱۳۸۰/۶/۱۵)
نماز موجب رهایی از پوچی و بی‌هدفی و ضعف است.	نماز با حضور و با توجّه، نمازی که از یاد و ذکر سرشار است، نمازی که آدمی در آن با خدای خود سخن می‌گوید و به او دل می‌سپارد، نمازی که والاترین معارف اسلام را پیوسته به انسان می‌آموزد، چنین نمازی انسان را از پوچی و بی‌هدفی و ضعف میرهاند (پیام به اولین اجلاس نماز ۱۳۷۰/۷/۱۵)
نورانیت نماز از بین برنده ظلمت گناهان است.	انسان بالاخره ممکن است آلودگی‌هایی پیدا کند و دست‌وبالش به خطایی بند شود. اگر به نماز پایبند باشید، این نورانیت شما باقی خواهد ماند و گناه این فرصت را پیدا نمیکند که در جان شما نفوذ کند. (سخنرانی در روز انقلاب اسلامی و جوانان ۱۳۷۷/۱۱/۱۳)

نماز باز دارنده از فحشا و منکر می‌باشد.

انسان‌ها وقتی دلشان با نماز انس گرفت و از طریق نماز با خدای متعال مأنوس و آشنا شدند، به‌طور طبیعی گناهان از این‌ها دور می‌شود؛ دل‌هایشان نسبت به گناه حساس می‌شود و آن حالت تقوایی که در شرع مقدس قوام دین‌داری است، بتدریج در انسان حاصل می‌شود. (دیدار با دست اندرکاران ستاد اقامه نماز ۱۳۸۵/۶/۲۷)

آثار اجتماعی نماز در بیانات آیت الله خامنه‌ای:

*نماز در عرصه‌ی تکاپوی لایزال و ناگزیری که بشر بدان مأمور بلکه مطبوع گردیده است، بزرگ‌ترین فریضه و مؤثرترین ابزار است. شاید برخی این خصوصیت را برای نماز فقط در میدان تکاپوی فردی به‌سوی کمال، شناخته و از نقش آن در صحنه‌ی جهاد جمعی و اجتماعی و در برابر معارضات پرقدرت دنیایی سخنی نشنیده باشند؛ از این رو باید دانست که پایمردی در همه‌گونه رویارویی، وابسته به آن است که دل‌ها و اراده‌ها از صفا و توکل و اعتماد به نفس و امید به فرجام، لبریز باشد، و نماز سرچشمه‌ی جوشانی است که این همه و بسی فیوضات دیگر را بر دل و جان نمازگزار سرازیر می‌کند و از او انسانی روشن‌ضمیر و ثابت‌قدم و بی‌دغدغه و امیدوار می‌سازد. (پیام به اجلاسیه نماز ۱۳۷۱/۶/۱۶)

توصیف: آیت الله خامنه‌ای نماز را در عرصه تکاپوی انسان مؤثرترین ابزار می‌داند که هم در عرصه‌های فردی و هم در صحنه‌های اجتماعی، پای مردیها و اعتماد به نفس را این سرچشمه جوشان بر دل و جان نمازگزار سرازیر می‌کند.

تفسیر: با توجه به خصوصیات نماز آیت الله خامنه‌ای آن را بهترین و مؤثرترین ابزار در پیمودن مسیر چه در بعد فردی و چه در بعد اجتماعی می‌داند، نماز وسیله‌ای است که انسان‌ها در رویارویی با موانع و مشکلات متعدد با اراده و توکل و اعتماد به نفس و همچنین کسب امیدی که از ساحت نماز دارند و فیوضات فراوانی که از سرچشمه نماز می‌گیرند محکم‌تر گام برمی‌دارند و خود را به هدف عالی خود نزدیکتر می‌کنند.

تبیین: آیت الله خامنه‌ای نماز را نه تنها در پیمودن مسیر مطبوع انسان‌ها در بعد فردی مؤثرترین ابزار می‌داند بلکه در عرصه جهاد جمعی و اجتماعی نیز نماز را دژ محکمی در برابر موانع دنیایی برمی‌

شمارند و وسیله‌ای مؤثر در برابر موانع برای پیمودن مسیر حق و رساندن جامعه اسلامی به وضعیت ایده آل که همانا تمدن نوین اسلام است می‌داند که با خصوصیت ویژه خود و تقویت اراده و توکل، اعتماد به نفس و امید انسان‌ها راه را برای رسیدن به قله هموار می‌کند. *اقامه‌ی نماز در کشوری که پرچم اسلام را بر فراز سر خویش برافراشته و به حاکمیت اسلام مفتخر گردیده، یکی از واجب‌ترین فرایض است؛ زیرا همه‌ی هدف‌های یک جامعه‌ی نیک‌بخت، از قبیل تأمین عدالت اجتماعی، دستیابی به رفاه عمومی و شکوفایی مادی، پرورش استعدادها و خلاقیتها در آحاد مردم، برخورداری از دانش و بینش و تجربه، عزت و استقلال و اقتدار ملی، گسترش اخلاق انسانی و روابط سالم میان آحاد مردم و دیگر هدف‌های والا، در صورتی تأمین می‌شود که تربیت فردی و تهذیب اخلاقی در آحاد مردم بویژه در کارگزاران امور کشور، تأمین شود (پیام به اجلاسیه سالیانه نماز ۱۳۷۴/۶/۱۴)

توصیف: تمام ویژگی‌های مثبت یک جامعه به تمدن رسیده از قبیل عدالت، رفاه عمومی و شکوفایی مادی، پرورش استعدادها، داشتن دانش و بینش و تجربه، عزت و استقلال و... و همه هدف‌های عالی با تربیت و تهذیب افراد حاصل می‌شود که با اقامه نماز بدست می‌آیند.

تفسیر: ایت الله خامنه‌ای در این جملات اقامه نماز را بدلیل اینکه تربیت کننده انسان‌ها اعم از آحاد مردم و کارگزاران نظام در راه رسیدن به آرمان‌های انقلاب می‌داند یکی از واجب‌ترین فرایض بر می‌شمارند و بر انجام آن تاکید ویژه‌ای دارند.

تبیین: پیش نیاز رسیدن انقلاب به تمدن نوین اسلامی تأمین عدالت اجتماعی، رفاه عمومی، شکوفایی کشور در هر جهت، پرورش استعدادها و خلاقیت‌های انسان‌ها، کسب دانش و بینش و رسیدن به

عزت و استقلال و اقتدار، گسترش اخلاق اسلامی و... در کشور می‌باشد و همه این‌ها در گرو تربیت انسان‌ها و آحاد مردم و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی است و بهترین راه حصول به این تربیت و تهذیب توجه به اقامه نماز است چرا که نماز در دل خود همه این‌ها را به همراه دارد به همین دلیل است که آیت الله خامنه‌ای اقامه نماز را یکی از واجب‌ترین فرایض می‌داند

اقامه‌ی جامعه‌ی توحیدی، اقامه‌ی عدل در میان بشر، برپا کردن خیمه‌ی حق در بین این‌همه طوفان‌های اهوای باطل، کار آسانی نیست؛ انگیزه لازم است. این انگیزه عبارت است از توجّه به خدا؛ «ذکر الله»؛ مدد گرفتن از پروردگار، کار را با حساب خدا انجام دادن؛ و آن قبله‌نما هم عبارت است از توجّه به هدف کار و اینکه ما مقصودمان قدرت نیست، ثروت نیست، هواپرستی نیست، تمّنات شخصی نیست، ملاحظات گوناگون سیاسی نیست؛ بلکه هدفمان خدا است. این دو تا خصوصیت، این دو عامل مهم، یعنی انگیزه و جهت‌گیری، در نماز خلاصه شده است. (دیدار با دست اندرکاران ستاد اقامه نماز ۱۳۸۵/۶/۲۷)

توصیف: لازمه اقامه کردن یک جامعه توحیدی و برپایی خیمه حق داشتن انگیزه قوی و راهنمای مطمئن می‌باشد و هر دوی این‌ها در محتوای نماز وجود دارد.

تفسیر: در اندیشه آیت الله خامنه‌ای برپایی جامعه توحیدی با ویژگی‌های خاص آن در میان طوفانهای باطل کاری بس دشوار می‌باشد که علاوه بر نیاز به انگیزه بسیار بالا نیازمند قطب نما و راهنمای مطمئن است که در میانه راه هدف گم نشود و به دنبال انگیزه‌های غیرخدایی نرویم و این دو خصوصیت با توجه به نماز حاصل می‌شود.

تبیین: تمدن نوین اسلامی در جامعه‌ای احیا می‌شود که آن جامعه توحیدی شود و عدالت در سرتاسر آن فراگیر شود و این امر در دنیای امروز که طوفانهای باطل همه دنیا را درنوردیده کاری بس دشوار است و انگیزه ویژه‌ای لازم دارد و از طرفی در این راه پرپیچ و خم

هر لحظه امکان لغزش از صراط حق و رفتن به سوی انگیزه‌های شخصی و غیر خدایی وجود دارد و نیازمند دلیل و راهنمای مطمئن است تا ثابت قدم بمانیم ایشان هر دوی این‌ها یعنی انگیزه و جهت‌گیری را در وجود نماز می‌دانند.

حقیقت این است که اگر در جامعه‌ی اسلامی نماز در جایگاه شایسته‌ی خود قرار گیرد، همه‌ی تلاش‌های سازنده‌ی مادی و معنوی، راه خود را به سمت و سوی آرمان‌ها می‌گشاید و جامعه را به نقطه‌ی مطلوب آرمانی اسلام میرساند و اگر از اهمیت نماز غفلت شود و نماز مورد بی‌اعتنائی قرار گیرد، این مسیر به‌درستی طی نخواهد شد و تلاش‌ها و مجاهدت‌ها تأثیر لازم را در رساندن به قله‌ای که اسلام برای جامعه‌ی بشری ترسیم کرده است، نخواهد داشت (خامنه‌ای، علی، ۱۳۹۹: ۶۹)

توصیف: آیت الله خامنه‌ای در خصوص اهمیت نماز می‌فرمایند اگر در جامعه اسلامی نماز در جایگاه خود قرار گیرد تلاش‌ها برای رسیدن به آرمان‌ها نتیجه خواهد داد ولی اگر از اهمیت نماز غفلت شود هر گونه تلاش برای رسیدن به قله مورد نظر اسلم برای جامعه به نتیجه نخواهد رسید.

تفسیر: در نظر آیت الله خامنه‌ای با توجه به اینکه نماز برترین فریضه اسلامی و ستون دین است اگر در جامعه اسلامی مورد توجه دقیق قرار گیرد تلاش‌های دیگر اعم از مادی و معنوی در رسیدن جامعه به آرمان‌ها و نقطه مطلوب نتیجه خواهد داشت ولی اگر از جایگاه با عظمت نماز در جامعه اسلامی غفلت شود تلاش‌ها برای رساندن جامعه اسلامی به نقطه مطلوب و تمدنی تاثیر و موفقیت چندانی نخواهد داشت.

تبیین: با توجه به جایگاه اساسی نماز که به فرموده معصوم با قبولی نماز است که دیگر عبادات هم مورد قبول واقع می‌شود اگر در جامعه اسلامی به جایگاه و اهمیت ویژه نماز توجه شود تلاش‌های معنوی و مادی دیگر در رساندن جامعه به آرمان‌های خود و نقطه مطلوبی که همانا رسیدن به تمدن نوین اسلامی است ثمر خواهد داد و در صورت

غفلت از اهمیت والای نماز مسیر سخت رسیدن به اوج تمدن اسلامی
بسیار سخت تر شده و یا به انحراف کشیده خواهد شد و تلاش ها و
مجاهدت ها نتیجه نخواهد داد.

جدول ۲. آثار اجتماعی نماز در شکل گیری و نداوم جامعه اسلامی در بیانات حضرت آیت الله خامنه‌ای

آثار نماز	بیانات
نماز شکل دهنده هندسه نظام اسلامی است.	جنبه اجتماعی نماز این است که یکایک مسلمانان به وسیله نماز با یک مرکز واحدی در تماس می‌شوند در آن واحد در وقت نماز همه مسلمانان در همه نقاطی که دنیای اسلام گسترده است دل را به یک مرکز واحد متصل می‌کنند این اتصال همه دل‌ها به یک مرکز واحد یک مسئله اجتماعی است، یک مسئله نظام ساز است معین کننده و شکل دهنده هندسه نظام اسلامی است. (حرم مطهر رضوی ۹۴/۱/۱)
نماز اقامه کننده جامعه دینی می‌باشد.	خیمه دین با نماز برپاست، هم در دین داری و تدین یک فرد، هم در اقامه یک جامعه دینیو هم در دین داری یک کشور و یک مجتمع. (دیدار با دست اندر کاران ستاد اقامه نماز ۱۳۷۵/۶/۲۷)
جامعه نورانی در پرتو نماز خاشعانه شکل می‌گیرد.	نماز آنگاه که با توجه و حضور همراه است نه تنها دل و جان نمازگزار، که فضای پیرامون او را نیز لطیف و نورانی و معطر می‌سازد و به خانه و خانواده و محیط کار و محفل دوستان و مجامع شهروندان و همه فضاهای زندگی پرتو افشانی می‌کند. (پیام به اجلاس نماز ۱۳۷۷/۶/۱۸)
نماز کلیدی‌ترین عنصر اصلاح فرد و جامعه است.	وقتی ما می‌بینیم در شرع مقدس اسلام این همه راجع به نماز تشویق و ترغیب و اهتمام نشان داده شده کشف می‌کنیم که نماز در بین داروهای درمانگر بیماریهای جسمی و روحی و فردی و اجتماعی انسان آن عنصر اصلی یا یکی از عناصر اصلی است. (دیدار با شرکت کنندگان در هفدهمین اجلاس نماز ۱۲۸۷/۸/۲۹)
ترویج نماز موجب کاهش آسیب‌های اجتماعی است.	همه بدانند که یکی از مؤثرترین راه‌ها برای کاستن آسیب‌های اجتماعی، ترویج نماز است. به اینکه حتی یک نفر از جوانان و نوجوانان کشور، در نماز سهل انگاری نکند همت گمارد این یکی از بهترین راه‌ها برای سلامت معنوی و روحی مردم ما و جامعه است. (پیام به بیست و چهارمین اجلاس سراسری نماز ۱۳۹۴/۱۱/۶)
نماز عامل مهم انضباط و انتظام اجتماعی می‌باشد.	نماز از آنجا که اولا سلامت و تعالی اخلاقی و معنوی به افراد جامعه می‌بخشد و ثانياً از آن رو که با شکل و محتوای ویژه خود نمازگزار را به انضباط می‌کشاند و از بیهودگی و ولنگاری نجات می‌دهد، به حق باید یکی از عوامل مهم انضباط و انتظام اجتماع شناخته شود. (پیام به نهمین اجلاس نماز ۱۳۷۸/۶/۱۸)
به ثمر رسیدن انقلاب اسلامی به برکت گرایش‌های معنوی و تقید مردم به نماز است.	همین گرایش معنوی و دینی بود که نقطه قوت بعدی را بوجود آورد و ان انجام یکی از بزرگترین آزمایشهای ملی و قیام‌های شجاعانه طول تاریخ در برهه‌ای حساس از حیات این ملت یعنی انقلاب کبیر اسلامی ما و ایستادن پای این انقلاب و تشکیل حکومت بر اساس این انقلاب بود که همان حکومت جمهوری اسلامی ایران است. دیدار با ارتشیان ۱۳۷۳۹/۱/۲۴)
حیات طیبه جامعه در گرو تحقق اقامه نماز است.	سلامت معنوی هر فرد وابسته به نماز است و صراط مستقیم و حیات طیبه هر جامعه نیز تنها با اقامه نماز در آن تحقق می‌یابد. (پیام به بیست و پنجمین اجلاس نماز ۱۳۹۵/۹/۱۷)
نماز عامل نشاط جامعه اسلامی است.	آنجا که پای فعالیت و نشاط دسته‌جمعی افراد جامعه به میان می‌آید، نماز همچون گرم‌ترین و پرشورترین عبادت دسته‌جمعی، نقش بزرگی را برعهده می‌گیرد. مظهر این خصوصیت، همین نمازهای جماعت پنج‌گانه و نماز جمعه و نمازهای عید است. (خامنه‌ای، علی، ۱۳۹۹: ۸۰)

تأثیر نمازهای جمعه و جماعت در پیشبرد انقلاب و برپایی تمدن اسلامی:

این نماز، نماز جمعه است؛ نماز اجتماع است؛ نماز روشنگری آگاه‌سازی آحاد مردم است؛ نماز اخبار از آفاق عالم، به مؤمنین و آحاد مردم است. بحمدالله، به برکت انقلاب اسلامی، ما مردم ایران که بخصوص در مناطق شیعه‌نشین، از این نعمت بزرگ و عبادت عظمی، محروم بودیم، یک بار دیگر از این نماز برخوردار شدیم. از آغاز کار هم اسم این نماز در کشور و جامعه‌ی ما «نماز عبادی -

سیاسی» شد؛ یعنی هم به جنبه‌ی معنوی و تربیت و تهذیب نفوس و آدم‌سازی و گسترش روح تقوا در جامعه که از این نماز متوقع بود، دقت شد و هم به جنبه‌ی سیاسی آن؛ چرا که نظام اسلامی، یک نظام مبتنی بر آگاهی مردم است و اگر مردم آگاه و مؤمن نباشند، نظام اسلامی، درحقیقت، روح خود را از دست خواهد داد. این جنبه هم در نماز جمعه‌ی ما ملحوظ شد و مورد اعتنای کامل قرار گرفت و جمع کردن مردم بر کلمه‌ی «تقوا» و کلمه‌ی «دین» و کلمه‌ی «جهاد»

و «اتفاق کلمه» در همه‌ی امور، جزو ویژگی‌هایی شد که در این نماز ملحوظ گردید؛ لذا گفته شد: عبادی - سیاسی (خامنه‌ای، علی، ۱۳۹۹: ۸۸) (گردهمایی ائمه جمعه ۱۳۷۲/۶/۲۸)

نماز جمعه یک واجب سمبلیک است، یک سمبل و رمز است؛ اولاً نماز است و ذکر خدا است؛ ثانیاً سلاح است، حالت جنگیدن با دشمن خدا و با شیطانها است. امام جمعه که رمز نماز جمعه است باید عصای خود را سلاحی قرار بدهد و در مقابل مردم بایستد و اساسی‌ترین و لازم‌ترین و اصلی‌ترین مسائل را در اجتماعی بزرگ از زبانی ایمن و مورد اطمینان با مردم در میان بگذارد. (اولین نماز جمعه ۱۳۵۸/۱۰/۲۸)

اگر کسی گمان کند که نماز جمعه، به عنوان یک کانون اجتماع - اجتماع در فکر، اجتماع در ممشای سیاسی، اجتماع در اهواء، در عواطف و محبت‌ها، و اجتماع در حرکت‌های عمومی - از نظر دشمنان این نظام مغفول‌عنه است، اشتباه کرده است. باز هم به نماز جمعه توجه دارند؛ هر چه که بتوانند، علیه نماز جمعه کار میکنند. اگر نماز جمعه میتواند ملتی را به تربیت اسلام تربیت کند - تربیت اسلام یعنی آن تربیتی که توانست یک تمدن را به وجود آورد و بر همه‌ی تمدن‌ها و فرهنگ‌هایی که پیش از او در منطقه‌ی عظیمی از دنیا وجود داشتند، قلم نسخ بکشد و نماز جمعه وسیله‌ی تربیت اسلامی است - چرا نباید با آن دشمن باشند؟ چرا نباید علیه آن کتاب بنویسند؟! چرا نباید دلارهای نفتی، صرف تبلیغات علیه چنین نماز جمعه‌ای شود؟!

آنجا که پای فعالیت و نشاط دسته‌جمعی افراد جامعه به میان می‌آید، نماز همچون گرم‌ترین و پرشورترین عبادت دسته‌جمعی، نقش بزرگی را برعهده می‌گیرد. مظهر این خصوصیت، همین نمازهای جماعت پنج‌گانه و نماز جمعه و نمازهای عید است. (پیام به لجان‌های نماز شیرلز ۱۳۷۳/۶/۱۰) یکی از فواید نماز جماعت - آن‌چنان‌که ذکر شده است - همین است که مردم از حال هم مطلع شوند. دیدار با اعضای سمینار ائمه جمعه ۱۳۷۲/۶/۳۱

۱- نماز جمعه، نماز روشنگری و آگاهی بخشی به مومنین و آحاد مردم است.

۲- نماز جمعه، ((عبادی-سیاسی)) است هم جنبه معنوی و تربیت نفوس دارد و هم جنبه سیاسی و آگاهی بخش در خصوص نظام اسلامی که با ایمان و آگاهی مردم روح می‌گیرد.

۳- جمع کردن مردم بر کلمه تقوا و کلمه دین و کلمه جهاد و اتقان از ویژگی‌های نماز جمعه است.

۴- نماز جمعه هم ذکر خداست و هم سلاح جنگ با شیاطین و دشمنان خدا می‌باشد.

۵- نماز جمعه با تربیت مات تمدن بوجود می‌آورد.

۶- نمازهای جماعت به عنوان گرم‌ترین و پرشورترین عبادت دسته جمعی وسیله نشاط عمومی افراد جامعه هستند.

نتیجه‌گیری

با توجه به اینکه یکی از مهمترین دغدغه‌های انقلاب اسلامی و هدف غائی آن رسیدن به تمدن نوین اسلامی و آماده کردن جامعه برای ظهور و حضور حضرت حجت (عج) می‌باشد و دستیابی به جامعه متمدن اسلامی دارای ارکانی است از جمله دینداری که اصلی‌ترین شاخصه‌های دینداری عبارت است از توحید محوری و اقامه و پابندی به الزامات نماز به عنوان نخستین واجب الهی و ستون دین، با دقت در بیانات حضرت آیت الله خامنه‌ای که به بیان ویژگی‌ها و آثار نماز می‌پردازند نتیجه گرفته می‌شود که نماز با خصوصیات خاص خود موجب رسیدن جامعه به تمام نیک بختی‌ها و دست یافتن به اوج قله سعادت است چرا که مطابق آیات و روایات معبر و راه اصلی رسیدن انسان‌ها و جامعه به تکامل و هدف خود نماز است و بهترین و مطمئن‌ترین پشتیبان انسان در راه مبارزه با شیطان نفس و شیطان‌های بیرونی است. نماز مستحکم‌ترین و دائمی‌ترین وسیله و ابزار ارتباط انسان با خداست و نجات دهنده او و جامعه است که او را به سوی تمدن اسلامی سوق می‌دهد. نماز بهترین و موثرترین ابزار در عرصه اجتماعی برای پیمودن مسیر حق و رساندن جامعه اسلامی به تمدن است و انگیزه و راهنمایی لازم را در اختیار انسان و جامعه برای نجات از انحراف ادر راه رسیدن به هدف و ایجاد جامعه متمدن اسلامی در اختیار قرار می‌دهد.

و برپایی تمدن نوین اسلامی تصریح شده در بیلنیه گاوم دوم بر عهده دارند.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ گونه تضاد منافی وجود ندارد.

EXTENDED ABSTRACT

The concept of prayer (ṣalāh) within Islamic theology holds not only a central place in personal piety but also functions as a sociocultural mechanism for spiritual and civilizational progress. In the thought of Ayatollah Khamenei, prayer is portrayed not merely as an act of devotion but as a transformative tool integral to the realization of a new Islamic civilization. This perspective emerges particularly in the context of Iran's post-revolutionary "Second Step Statement," which prioritizes spiritual reconstruction, societal architecture, and the revival of Islamic civilization. The present article examines how prayer contributes to this vision by analyzing Ayatollah Khamenei's discourse through a descriptive-analytical approach grounded in Fairclough's model of critical discourse analysis. The study asserts that the cognitive, emotional, and communal dimensions of prayer generate both individual elevation and societal cohesion—elements considered essential for civilizational progress. The analysis identifies prayer as more than a spiritual mandate; it is a political, cultural, and social fulcrum that nurtures identity, fosters ethical comportment, and galvanizes collective action. This interpretation aligns with the broader trend in Islamic thought that views worship as a foundational pillar of community-building and civilization-making.

One of the most notable contributions of the article lies in its detailed classification of the individual and societal impacts of prayer. On the personal level, prayer is linked with attaining ultimate success, inner tranquility, authentic joy, and moral

نماز با ویژگی‌های خود نتیجه بخش تلاش‌ها و مجاهدت‌های افراد جامعه اسلامی برای رسیدن به نقطه مطلوب و اوج قله سعادت است چرا که محتوا و کیفیت نماز وسیله‌ای است برای خودسازی و زمینه ساز برای جامعه پردازی و سپس رسیدن به تمدن نوین اسلامی است. و در این راه نماز جماعت و نماز عبادی-سیاسی جمعه نیز نقش پررنگ و تاثیر گذاری را در هموار کردن راه رسیدن به تکامل جامعه

fortitude. Ayatollah Khamenei underscores the role of prayer in deepening familiarity with Islamic teachings and maintaining continuous spiritual connection with the Divine. These effects are not presented as abstract outcomes but as concrete psychological and behavioral transformations that enhance the believer's capacity to contribute to societal welfare. Furthermore, prayer reinforces patience, deters moral decay, and fosters psychological resilience. On the societal plane, prayer is portrayed as a central agent in shaping the geometry of the Islamic system, establishing a religiously committed society, and cultivating a spiritually luminous community. It operates as a crucial corrective force, reducing social harms and fostering social discipline. Most notably, it is framed as the essential infrastructure for achieving ḥayāt ṭayyibah—a Qur'anic concept denoting a wholesome and virtuous life. These dual axes of impact suggest that prayer serves as the metaphysical infrastructure for both moral individualism and collective civic virtue.

The methodological lens adopted in this study—Fairclough's critical discourse analysis—adds interpretive depth by illuminating the ideologically embedded nature of Ayatollah Khamenei's language about prayer. This method reveals how his discourse is not only informative but also directive and mobilizational, aimed at shaping public perception and behavior. The study traces recurring linguistic patterns that reflect broader ideological commitments: a synthesis of spiritual revivalism and revolutionary activism. It illustrates how Ayatollah Khamenei's rhetoric around prayer transcends pietistic exhortation to function as a

strategy of political theology. The emphasis on prayer as both a duty and a transformative act constructs it as a form of resistance against secular materialism, spiritual apathy, and sociopolitical fragmentation. In this way, the study positions prayer as a discursive tool that aligns the metaphysical realm with socio-political reality, effectively embedding it within the broader framework of Islamic civilization-building. The methodological rigor of discourse analysis allows the article to unpack these layers and present a nuanced understanding of prayer as a civilizational force.

The article also critically engages with the implications of institutionalizing prayer within societal structures. Ayatollah Khamenei's vision implies that prayer must extend beyond private ritual into public culture, permeating educational institutions, government functions, and community organizations. This extension challenges the binary of private versus public religiosity by suggesting that prayer, as a foundational act, carries civic implications. For instance, its regular practice is seen as inculcating discipline, punctuality, and a sense of purpose—traits vital for administrative efficiency and ethical governance. Moreover, communal prayer settings such as mosques are identified as loci of social capital, where trust, cooperation, and collective identity are cultivated. These dynamics illustrate the sociological dimension of prayer in Ayatollah Khamenei's thought: it is not merely about spiritual orientation but about cultivating the kind of citizenry capable of sustaining an Islamic civilization. The article thus suggests that prayer is envisioned as a form of civilizational infrastructure, not dissimilar to educational or economic systems, but one that operates at the level of value generation and ethical culture formation.

Furthermore, the study contrasts this view with secular notions of modernity and civilization, which often marginalize religious practice as irrelevant to progress. In Ayatollah Khamenei's thought, such secularism is viewed as a form of cultural imperialism that severs societies from their

metaphysical roots and ethical foundations. Prayer, in contrast, is framed as a tool of resistance against this alienation. It is portrayed as the means by which Muslims maintain sovereignty over their cultural and spiritual narratives. In this sense, the act of prayer becomes a political gesture, reclaiming space for the sacred within the modern world. The article argues that this resistance is not merely reactive but constructive, aimed at offering an alternative vision of modernity rooted in Islamic values. Within this framework, the spiritual becomes the rational, the religious becomes the political, and prayer becomes the engine of a civilization that seeks to balance temporal success with eternal values. The study's findings underscore how deeply the practice of prayer is embedded in Ayatollah Khamenei's vision for an Islamic civilization that is both historically grounded and future-oriented.

In conclusion, the article demonstrates that in Ayatollah Khamenei's ideological framework, prayer is not an isolated ritual confined to the domain of personal piety. Rather, it functions as a comprehensive civilizational strategy aimed at cultivating individuals who are spiritually anchored, morally upright, and socially responsible. This holistic vision positions prayer as both a means and an end—a means to spiritual elevation and societal harmony, and an end that reflects the very essence of what it means to live a meaningful, God-centered life. By fusing spiritual devotion with societal transformation, Ayatollah Khamenei constructs a theological-political paradigm in which prayer becomes the linchpin of civilizational renewal. This interpretation challenges conventional secular understandings of progress and proposes a model of development that is simultaneously sacred and strategic. The findings of this study are not only academically significant but also carry practical implications for religious educators, policymakers, and community leaders striving to build a society aligned with Islamic ideals. Through the lens of prayer, we are offered a vision of civilization that is not only sustainable and ethical but profoundly transcendent.

References

- Bahonar, M. J. (1982). *Comparative Religion Studies*. Islamic Culture Publishing Office.
- Bashir, H. (2020). *Operational Methods for Discourse Analysis*. Sokhan Publications.
- Dehkhoda, A. A. (1964). *Dictionary*. University of Tehran.
- Forghani, M. M. (2003). *The Long Path of Transition: Examining the Evolution of Political Development Discourse in Managers*. Culture and Thought Publishing.
- Jamshidi, M. H., & Khamenei, S. A. (2019). Cultural Essentials of the New Islamic Civilization from the Perspective of Ayatollah Khamenei Solitude of Intimacy. *Islamic Revolution Research Biannual Journal*, 1(2).
- Khamenei, S. A. (2019). *From the Depths of Prayer*. Islamic Revolution Publications.
- Khazaeli, M. (1980). *Quranic Rulings*. Javidan Publications.
- Lucas, H. (2003). *History of Civilization from Ancient Times to Our Era*. Sokhan Publications.
- Muttaqi, A. i. H. a.-D. (1990). *Kanz al-Ummal*. Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.
- Rouholamini, M. (2015). *Introduction to Cultural Studies*. Attar Publications.
- Samandari, M. (2001). *Secrets of Prayer*. Islamic Propagation Office.
- Shariati, A. (2007). *History of Civilization*. Qalam Publications.